

Koszalin, 10 lutego 2026 r.

Dr hab. Krzysztof Wasilewski, prof. PK
Katedra Studiów Regionalnych i Europejskich
Wydział Humanistyczny
Politechnika Koszalińska
e-mail: krzysztof.wasilewski@tu.koszalin.pl

**Recenzja rozprawy doktorskiej Anny Podciborskiej pt. *“Pixie Dust.”*
Ameryka Magazine within USIA’s Programming for Poland 1959-1992,
napisanej pod opieką naukową dr hab. Anny Mazurkiewicz, prof. UG**

Przedmiotem niniejszej recenzji jest praca doktorska mgr Anny Podciborskiej pt. *“Pixie Dust.” Ameryka Magazine within USIA’s Programming for Poland 1959-1992,* napisanej pod opieką naukową dr hab. Anny Mazurkiewicz, prof. UG. Autorka rozprawy jest doktorantką, uczestniczką Szkoły Doktorskiej przy Wydziale Historycznym Uniwersytetu Gdańskiego. Posiada w swoim dorobku trzy opublikowane artykuły w języku angielskim, zamieszczone zarówno w czasopismach krajowych, jak i międzynarodowych. Wszystkie one dotyczyły zagadnień z obszaru studiów amerykańskich, ze szczególnym podkreśleniem historii amerykańskiej aktywności na polu propagandy i dyplomacji publicznej podczas lat zimnej wojny. Można zatem uznać, że mgr Podciborska jest już doświadczoną badaczką dziejów polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych w XX w. Także recenzowana praca wpisuje się w ten obszar, będąc pracą interdyscyplinarną - łączącą w sobie warsztat historyka z metodologią nauk o komunikowaniu społecznym i mediach, oraz stosunków międzynarodowych.

Jak wskazuje art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, „rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej. Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne. Rozprawę doktorską może stanowić praca pisemna, w tym monografia naukowa, zbiór

 1

opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych, praca projektowa, konstrukcyjna, technologiczna, wdrożeniowa lub artystyczna, a także samodzielna i wyodrębniona część pracy zbiorowej”. Powyższe wymogi stanowią podstawę niniejszej recenzji.

Recenzowana praca składa się z wprowadzenia, czterech rozdziałów, podsumowania, bibliografii oraz trzech aneksów. Całość liczy 314 stron. Ponadto, praca zawiera 14 wykresów. We Wprowadzeniu mgr Podciborska przybliży założenia swoich badań, wychodząc od znaczenia United States Information Agency (USIA) w kształtowaniu pozytywnego wizerunku USA na arenie międzynarodowej, także w tzw. bloku socjalistycznym. Jednym z narzędzi służących do osiągnięcia tego celu były wydawnictwa popularne, prezentujące życie polityczne, gospodarcze, społeczne i kulturalne Stanów Zjednoczonych. Wśród nich znalazło się także czasopismo “Ameryka”, które stało się przedmiotem badań Doktorantki. Wypada pogratulować takiego wyboru, biorąc pod uwagę - co słusznie zaznacza Autorka - że pierodyk ten nie doczekał się jak dotychczas głębszej analizy - zarówno w krajowej, jak i zagranicznej nauce. W większości bowiem prac podejmujących ten temat, badacze koncentrowali się na rosyjskojęzycznej publikacji pt. “Amerika”. Chociaż czasopisma, za których powstaniem i funkcjonowaniem stała USIA, były do siebie podobne - tak pod względem zawartości, jak ogólnej linii programowej - to posiadały one odrębne redakcje. Polskojęzyczną “Amerykę” w dużej mierze redagowali polscy imigranci, stąd można ją uznać za szczególnego rodzaju próbę dotarcia do polskiego odbiorcy. Podsumowując, wybór przedmiotu badań jest prawidłowy, sama zaś praca wzbogaca dotychczasową wiedzę w obszarze historii propagandy i historii amerykańskiej dyplomacji publicznej.

Praca opiera się na solidnej bazie źródłowej. Jak wskazuje Autorka, dotarła ona do dokumentów zgromadzonych [m.in.](#) w the National Archives and Records Administration, Roosevelt Institute for American Studies, United Nations Library and Archives, State Department’s Bureau of Educational and Cultural Affairs oraz Wilson Center Digital Archive. Ponadto Doktorantka wykorzystwała źródła udostępnione cyfrowo, jak np. kolekcja Foreign Relations of the United States. Tak szeroka kwerenda była możliwa dzięki otrzymaniu grantu Narodowego Centrum Nauki Preludium 19 oraz Woodrow Wilson International Center for Scholars during the Cold War Archives Research Fellowship. Co więcej, Autorka była także stypendystką Ronald Reagan Presidential Library w Kalifornii. W ten sposób mgr Podciborska zgromadziła różnorodne materiały, które następnie pozwoliły do stworzenia nie tyle monografii czasopisma, co zbadania całego systemu amerykańskiej dyplomacji publicznej w

czasie zimnej wojny. Z uznaniem należy przyjąć zarówno ambitną kwerendę, jak i wykorzystanie zewnętrznych form wsparcia.

Pozytywnie oceniam także wybór metodologii i technik badawczych. Jak już wspomniałem powyżej, recenzowana praca lokuje się w dyscyplinie historia, jednak posiada ona interdyscyplinarny charakter, czerpiąc także z dorobku nauk społecznych. Wykorzystuje przy tym metody ilościowe i jakościowe. Zwłaszcza w tym pierwszym przypadku Autorka sprawnie posługuje się dorobkiem humanistyki cyfrowej, co należy jednoznacznie pochwalić. Dzięki temu praca posiada nowatorski charakter, także w obszarze metodologicznym. Zaangażowanie narzędzi opartych na sztucznej inteligencji, ilustruje możliwości współczesnej humanistyki nie tylko w odniesieniu do przedmiotu badań, ale i w historiografii w ogóle. Choć miejscami można mieć wątpliwości, co do trafności i skuteczności zastosowania tej, a nie innej metody, nie wpływa to na całość wyводу.

Rozdział pierwszy został poświęcony Agencji Informacyjnej Stanów Zjednoczonych (USIA). Autorka przybliżyła genezę USIA, jej miejsce w strategiach poszczególnych administracji prezydenckich oraz główne założenia i cele. Jak trafnie zauważa: "Though it is argued that the U.S. government initiated an international public diplomacy campaign already in the first action of its existence, declaring its independence, the establishment of the USIA and its agenda is the first time when America both purposefully and consciously creates a long-term mission for building its image on the international stage". Znaczenie powstania USIA oddziaływało zatem nie tylko na zdolności USA w kreowaniu pozytywnego wizerunku, ale i dla samego pojmowania dyplomacji publicznej, czy wręcz wykształcenia się jej jako ważnego elementu polityki zagranicznej. Przedstawiając USIA mgr Podciborska wykorzystuje bogatą bazę źródłową, dzięki czemu należy wysoko ocenić tę część pracy. Być może zabrakło głębszej analizy agencji z perspektywy ogólnych celów Stanów Zjednoczonych podczas zimnej wojny, lecz nie może to wpłynąć na ogólną wysoką ocenę tego rozdziału.

Drugi rozdział to historyczno-prasoznawcza analiza czasopisma "Ameryka". Doktorantka wychodzi od nakreślenia głównych założeń wydawniczych periodyku wydawanego w różnych wersjach językowych. Chociaż wiele państw realizowało podobne projekty, to skala i jakość amerykańskiego czasopisma wyróżniało go na tle pozostałych. Każda z wersji "America Illustrated" posiadała własną charakterystykę, która wynikała z oddzielnych redakcji i potrzeby dostosowania treści do konkretnego odbiorcy. Niemniej, ogólna linia programowa pozostawała niezmienna, zaś wiele tekstów pojawiało się w różnych tłumaczeniach. Zarazem też Autorka zwraca uwagę, że nie wszędzie zdołano wcielić w życie plany wydawnicze. Jako przykład podaje Czechosłowację, gdzie mimo prób, tamtejsza wersja

“Ameryki” nie wyszła poza fazę planowania. Na szczególne podkreślenie zasługują dwa ostatnie podrozdziały lokujące funkcjonowanie periodyku w perspektywie soft power, propagandy i dyplomacji publicznej.

Kolejny rozdział stanowi analizę zawartości czasopisma “Ameryka”. Autorka zastosowała narzędzia humanistyki cyfrowej, aby zbadać treść periodyku i odnaleźć najważniejsze zagadnienia poruszane na jego łamach. Warto podkreślić ogrom pracy, który Doktorantka włożyła, aby zgromadzić, zeskanować i poddać ilościowej analizie każdy numer czasopisma. Mam nadzieję, że pozostali badacze prasy będą chcieli podążyć drogą wyznaczoną przez mgr Podciborską. W rezultacie analizy zawartości (treści), Autorka wyszczególniła sześć głównych tematów: Representation of economic success and promise of social upward mobility; Consumerism and material culture; Scientific and technological advancement; Moder, progressive America; Polish Americans and shared values; Religious messaging and the Pope. Każdy z tych tematów charakteryzował się własną częstotliwością, niektóre z nich utrzymywały się przez cały okres funkcjonowania czasopisma, inne zaś pojawiały się w określonych okresach. Dowodziło to responsywności redakcji w stosunku do bieżących wydarzeń. Dobrym przykładem były teksty poświęcone Janowi Pawłowi II, które w polskiej wersji czasopisma pojawiały się regularnie.

Również w rozdziale czwartym mamy do czynienia z analizą zawartości “Ameryki”. I tym razem Autorka wskazuje sześć tematów: The image of life in America; Literature, cinema, music, and art; Framing racial issues; What about the working class?; Polish American women; Feminism and the American woman. Podobnie jak w przypadku pierwszej grupy tematów, także tutaj zauważalne jest dostosowanie częstotliwości poszczególnych zagadnień od bieżących wydarzeń i zapotrzebowania. Co więcej, jak trafnie zauważa Doktorantka, każda administracja prezydencka miała własną koncepcję oddziaływania na społeczeństwa w państwach pozostających zdominowanych przez Związek Radziecki. Wyraźnie to widać w przypadku artykułów podejmujących temat stosunków rasowych panujących w Stanach Zjednoczonych.

W Podsumowaniu Autorka rekapitułuje dotychczasowe rezultaty badań. Warto jeszcze raz podkreślić interdyscyplinarny charakter pracy, choć nie budzi wątpliwości, że jest ona ulokowana w dyscyplinie historii, zaś pozostałe nauki, w tym stosunki międzynarodowe czy nauki o komunikowaniu społecznym i mediach pełnią funkcje pomocnicze. Jak trafnie zauważyła Doktorantka: “This study positioned Ameryka as the primary object of analysis - a medium through which U.S. cultural diplomacy was constructed, conveyed, and experienced. The analyses resulted in a historical work, which is the first study in Polish and foreign

literature on the history and role of the American magazine within the framework of American soft power. Rather than examining individual themes or narratives in isolation, this research considers the magazine as an integrated platform where the format, editorial choices, and interplay of art, science, politics, and culture combined to create a coherent, multidimensional vision of America”.

Funkcjonowanie polskiej wersji czasopisma to ponad trzy dekady relacji polsko-amerykańskich. Charakteryzowały się one zmiennością, wynikającą z dynamizmu zimnej wojny. Niemniej, można było rozpoznać także pewne stałe elementy, będące rezultatem tradycyjnie pozytywnego wizerunku USA w Polsce, a także - do pewnego stopnia - zrozumieniem złożonego geopolitycznego położenia Polski w Stanach Zjednoczonych. Dzięki temu “Ameryka” trafiała na podatny grunt. Co prawda, Autorka nie bada oddziaływania tego czasopisma na czytelników - byłoby to bowiem trudne do przeprowadzenia - jednak opierając się na zgromadzonych źródłach trafnie wskazuje na istotną rolę tego periodyku w kształtowaniu wizerunku USA wśród polskiej elity demokratycznej.

Przedstawiona do recenzji praca jest napisana dobrym, poczytnym językiem. Z pewnością będzie to jedna z jej zalet, gdy doczeka się publikacji - do czego gorąco zachęcam Autorkę i Uniwersytet Gdański. Chociaż Stany Zjednoczone i amerykańska polityka zagraniczna nieustannie budzą duże zainteresowanie w Polsce, to nie przekłada się to na zauważalny wzrost prac naukowych podejmujących tematy, takie jak ten zaproponowany przez mgr Podciborską. Szczególnie okres zimnej wojny - poza pewnymi, acz ważnymi wyjątkami - wciąż pozostaje w dużej mierze nieodkryty tak dla historyków, jak i politologów czy medioznawców.

Obok języka, o wartości recenzowanej pracy świadczą co najmniej następujące argumenty:

1. Przedmiot badań - dysertacja stanowi pierwszą próbę, zarówno na polu polskiej, jak i amerykańskiej nauki, zmierzenia się ze specyficznym czasopismem, jakim była “Ameryka”, specyficznym, bo obok funkcji typowo prasowych realizował te związane z dyplomacją publiczną i propagandą;
2. Wykorzystanie różnorodnych źródeł - obok bezpośrednio związanych z czasopismem “Ameryka” także tych odnoszących się do relacji międzynarodowych, dyplomacji otwartej i propagandy okresu zimnej wojny;
3. Zastosowana metodologia - Autorka stosuje nie tylko metody tradycyjnie przypisane do historiografii, lecz sięga po całe repozytorium metod i technik charakterystycznych

dla nauk społecznych (stosunki międzynarodowe, nauki o komunikowaniu społecznym i mediach itp.). Warte podkreślenia jest sięgnięcie po dorobek humanistyki cyfrowej, dzięki czemu metody jakościowe uzyskały wsparcie w metodach ilościowych;

4. Przeprowadzona analiza - pozwoliła nie tylko na zbadanie zawartości czasopisma i wyznaczenie głównych tematów, ale także umożliwiła jej skonfrontowanie z celami i priorytetami polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych w czasie zimnej wojny.

Jak każda praca naukowa, także ta nie jest wolna od błędów i pomyłek. Wśród nich znajdują się i błaha, jak np. błędy językowe (które z łatwością można poprawić podczas prac redakcyjnych), jak i bardziej merytoryczne. Spośród tych drugich chciałem zwrócić uwagę na wykorzystanie przez Autorkę konceptu ram. Co prawda Doktorantka odwołuje się do podstawowego artykułu Roberta Entmana, jeśli chodzi o definicję ram medialnych, lecz w dalszej części pracy, tj. w rozdziale czwartym, dosyć swobodnie posługuje się tym terminem. Analiza ramowa posiada swoją charakterystykę, tymczasem Autorka wyraźnie zaznacza, że stosuje analizę tematyczną. W rezultacie to, co w pracy nazywane jest ramami, w rzeczywistości powinno być opisane jako tematy. Tym bardziej niezrozumiałe jest podział na tematy w rozdziale trzecim i ramy w rozdziale czwartym. Wydaje mi się, że właściwszym byłoby utrzymanie jednolitej terminologii w obu częściach pracy. Chociaż interdyscyplinarny charakter jest wielkim atutem pracy, to widać wyraźnie, iż Doktorantka najlepiej sobie radzi z metodologią historyczną. Tam, gdzie sięga po metody nauk społecznych wywód staje się mniej czytelny.

Kolejna uwaga dotyczy układu pracy, a w zasadzie zawartości poszczególnych rozdziałów. Sam ich podział nie budzi zastrzeżenia, w poprawny sposób prowadzą one czytelnika od kwestii ogólnych po dokładną analizę czasopisma "Ameryka". Natomiast w wielu miejscach Autorka przeplata badania empiryczne z teoretycznymi wzmiankami. Dotyczy to zwłaszcza rozdziału trzeciego i czwartek, gdzie prowadzona analiza dyskursu poszczególnych tekstów periodyku uzupełniana jest odwołaniami do prac teoretycznych Normana Fairclough i innych. Tymczasem, moim zdaniem, wstęp teoretyczny powinien poprzedzać część empiryczną; ewentualnie ją podsumowywać. Być może nie wpływa to znacząco na ogólną wartość pracy, lecz odbija się negatywnie na klarowności wyводу. Co więcej, odwołania do analizy dyskursu wydają się wykraczać poza faktyczną analizę tekstu przeprowadzoną przez Autorkę.

Trzecia uwaga odnosi się do właściwego umiejscowienia "Ameryki" w instrumentarium dyplomacji publicznej Stanów Zjednoczonych podczas zimnej wojny. Co

prawda Autorka odwołuje się do Radia Wolna Europa czy Głosu Ameryki, lecz w moim przekonaniu praca zyskałaby na wyraźniejszym nakreśleniu tego kontekstu. Słusznie Doktorantka zauważyła, że magazyn "Ameryka" w różnych językach był skierowany do elity danego społeczeństwa. Ponadto wymiar polityczny czasopisma musiał być - z oczywistych względów - ograniczony. Tymczasem pozostałe narzędzia dyplomacji publicznej czy też propagandy (niekoniecznie w negatywnym tego słowa znaczeniu) posiadały o wiele większy potencjał do oddziaływania na znaczny odsetek społeczeństw, do których były skierowane. Wystarczy wspomnieć aktywność Radia Wolna Europa podczas powstania na Węgrzech w 1956 r. czy wspieranie przez rozgłośnie polskiej opozycji w czasie stanu wojennego.

Powyższe uwagi nie wpływają na pozytywną ocenę przedstawionej rozprawy. Zarówno sam wybór przedmiotu badań, jak i sposób ich realizacji i przedstawienia powodują, że można ją zaliczyć do najciekawszych prac, które podejmują temat historii Stanów Zjednoczonych w XX w., jakie powstały w ostatnich latach. Gratuluję Autorce wyboru metodologii, która nie jest łatwa w zastosowaniu, lecz przynosi niezwykle pozytywne rezultaty.

Podsumowując, przedłożona do recenzji rozprawa jest pod względem merytorycznym prawidłowa, w niektórych aspektach wnosi nową wiedzę do dyscypliny historia. Warto ponownie podkreślić jej interdyscyplinarny charakter, widoczny zarówno w przedmiocie badań, jak i zastosowanej metodologii czy sposobu przedstawienia rezultatów badań. Podobnie jak każda praca naukowa nie jest ona wolna od błędów i nieścisłości, co jednak jej w żaden sposób nie dyskwalifikuje, a jedynie powinno zmobilizować Autorkę do podjęcia jeszcze większego wysiłku w kolejnych badaniach. Rozprawa wykazuje wiedzę mgr Anny Podciborskiej w dyscyplinie historia, a także potwierdza umiejętność stosowania odpowiedniej metodologii i umieszczenie badań empirycznych we właściwym kontekście teoretycznym. Dysertacja spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim. W związku z tym, wnioskuję o dopuszczenie Pani magister Anny Podciborskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Krzysztof Wasilewski

